

Európska a česká medzivojnová a vojnová avantgarda

Historické súvislosti, charakter, význam,
hlavné centrá a ich predstavitelia

Dadaizmus

- Vznik v Zurichu v kabarete Voltaire r. 1916
- Hlavný zakladateľ - Tristan Tzara
- Viac teórií o vzniku slova - francúzsky preklad “húpací koník”
- Smer, ktorý nebol smerom, ale jeho opakom. Prostriedok na vyjadrenie zmätku a strachu z vojny. Skĺzalo k nihilizmu.
- Negatívna reakcia na prvú svetovú vojnu
- Centrá - Zurich, Berlin, Cologne, Hanover, Paris, New York, Taliansko a Holandsko
- V roku 1917 bola otvorená galéria Dada, začal sa vydávať časopis
- 1920 - hlavným centrom je Paríž
- Od roku 1924 smer plynulo prechádza do surrealizmu

Marcel Duchamp (1887-1968)

- Pôvodom francúz, väčšinu života prežil v USA
- Ovplyvnený futurizmom a kubizmom
- V New Yorku založil s Man Rayom dadaistickú skupinu
- Mal veľký vplyv na surrealistické hnutie v 20. A 30. Rokoch
- Ready-madeami ovplyvnil smerovanie umenia 20. St.
- Predchodca konceptuálneho umenia, minimalizmu a op-artu
- Vášnivý šachysta na úrovni medzinárodného majstra

- V roku 1911 sa v jeho práci objavujú prvky symbolizmu, kubizmu a futurizmu
- Vzniká “*Mlynček na kávu*” (1911)

Duchamp descending stairs
Photo by Eliot Elisofon 1952

Nude Descending Staircase No.2
by Duchamp

- Prelomový rok 1912, kedy vytvorí “*Akt zostupujúci zo schodov, č. 2*”
- Tento obraz je odmietnutý Salónom nezávislých
- Naväzuje kontakt s Appolinaire a Picabiom
- Začína práce na “*Veľkom skle*”

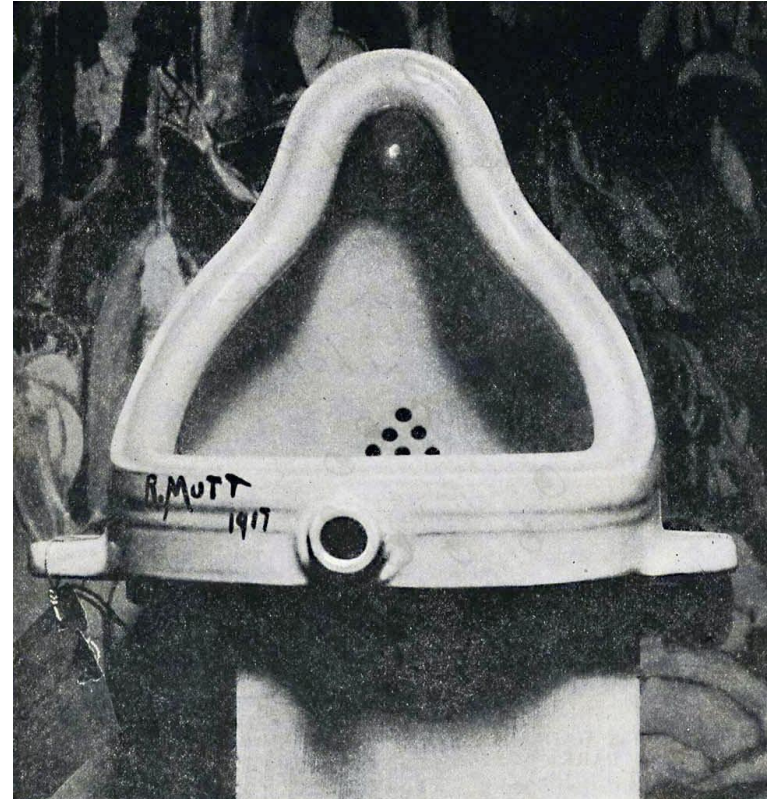
- V roku 1913 tvorí prvý ready-made “*Koleso od bicykla na stoličke*”
- Na Armory Show v NY prezentuje “Akt zostupujúci zo schodov” a stáva sa slávny v tamojších kruhoch

- R. 1914 tvorí svoj prvý ready-made, do ktorého zasiahol iba podpisom: “*Stojan na sušenie fliaš*”

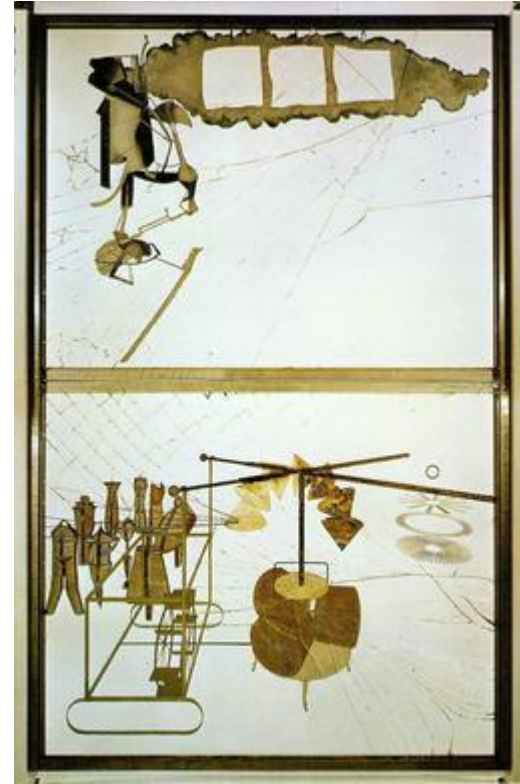

- V r. 1915 sa presúva do USA, kde sa zoznámil s Man Rayom a Francisom Picabiom. Spolu zakldajú predadaistickú *Spoločnosť nezávyslých umelcov*, analógiu k Salónu nezávyslých.
- R. 1917 organizujú výstavu, kde pod pseudonymom R. Mutt vystavuje “Fontánu”
- 1918 prerušil prácu na “*Veľkom skle*” a začal cestovať, venoval sa šachu
- Vrátil sa do Fr., kde naviazal kontakt s tamojšou dadaistickou skupinou na čele s Bretonom

- Do Ameriky sa vracia r. 1920, tvorí spolu s Man Rayom fotografiu v prevleku Rose Sélavy
- Spolu so K. Dreier a Man Rayom zakladajú *Société Anonyme*, usporadúvajú výstavy moderného umenia, napr. V brooklynskom múzeu r. 1926
- R. 1923 končí s veľkým sklom ako oficiálne nedokončeným
- Prestáva sa venovať umeniu a zameriava sa na šach

- 1934 publikuje limitovanú sériu “*Zelených krabíc*”, obsahujúcich kópie skíc a poznámok
- R. 1936 sa účastnil medzinárodnej surrealistikej výstavy v Londýne a v NY
- V r. 1946 začal utajene pracovať na svojom poslednom diele, čo bola dioráma, ktorú dokončil o 20 rokov
- V Guggenheimovom múzeu v roku 1957 prebehla veľká výstava súrodencov Duchampových
- Posledné roky života trávil v Katalánsku, kde sa stretával s Dálím
- V r. 1967 vyšlo v NY dielo “*V Infinitíve*”, biela krabica obsahujúca faksimilie poznámok k “*Veľkému sklu*”
- Zomiera roku 1968

Francis Picabia (1879-1953)

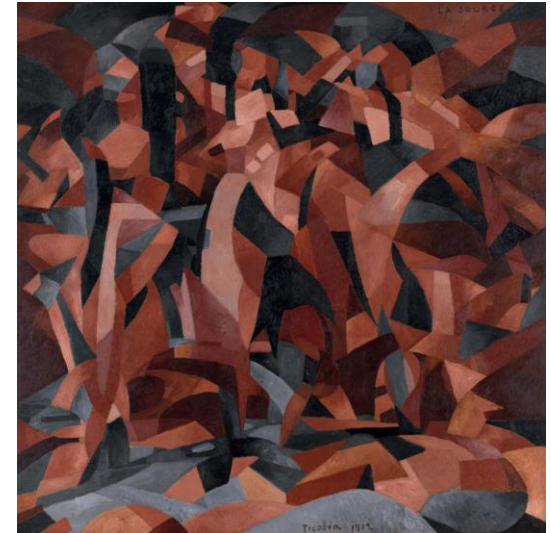
- Francúzsky maliar a básnik
- Vytváral divadelné scény, navrhoval dekorácie na oslavy...
- Prešiel skoro všetkými výtvarnými smermi prelomu storočí
- Po roku 1912 si vytvoril osobitý štýl - zmes kubizmu a fauvizmu
- Aktívne sa zapojil do propagácie dadaizmu v USA
- Spoluautor časopisu 291 a autor 391

- R. 1908 sa v jeho obrazoch objavujú abstraktné kubistické a fauvistické prvky
- V r. 1910 sa zoznamuje s Marcelom, R. Duchampovými a J. Villonom, cez ktorých sa dostáva k Appolinairovi, ktorý ho ovplyvnil.
- Okolo r. 1912 si utvára svoj osobitý štýl: Zmes kubizmu a fauvizmu
- Do USA sa dostáva r. 1913, kde na Armory Show vystavil svoje obrazy
- V tom istom roku mu sólo výstavu usporiada Alfred Stieglitz v galérii 291

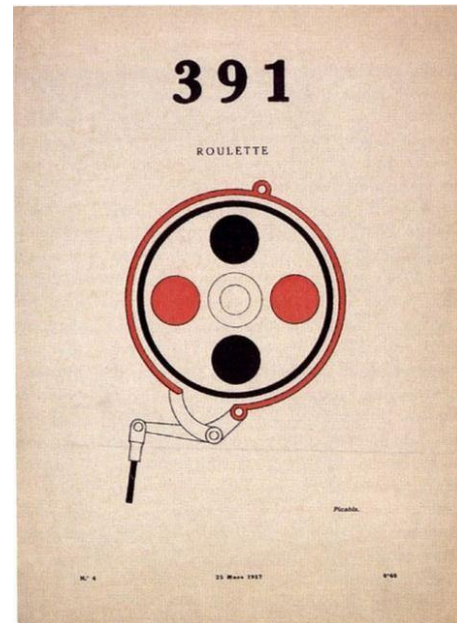
Schiler and Bodo
1908

The spring
1912

- V r. 1915 sa s Duchampom podieľajú na propagácii dadaizmu a zakladajú *Spoločnosť nezávislých umelcov*
- Vydávajú časopis 291, kde sám prispieva
- Svoj časopis 391 prvý krát vydal r. 1917. Tu zverejnil svoje prvé “Mechanické kresby”, farebné kópie technických výkresov, ktoré mali ľudský tvar - demonštrácia paradoxov vizuálneho vnímania postáv
- V Európe vychádzal tento časopis do roku 1924
- Od r. 1918 žil vo Švajčiarsku, kde naďalej maľoval svoje “Mechanomorfy” a prispieval do časopisu Dada

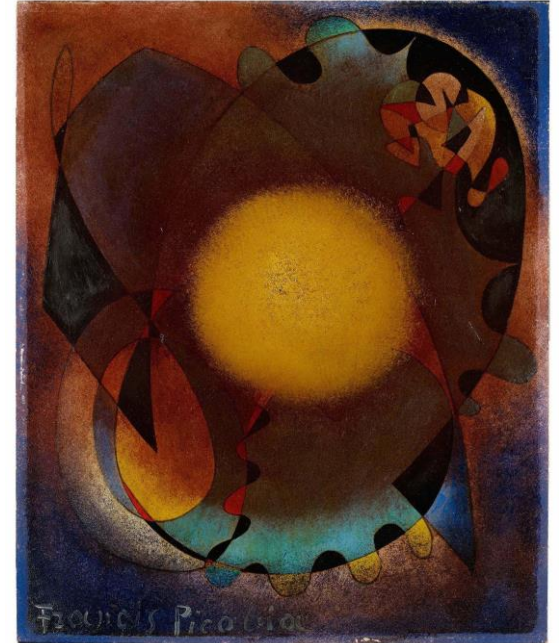
Tableau Rastadada, 1920

- R. 1921 spoločne s Bretonom odmietli princípy dadaizmu, ktorý už v tej dobenepovažoval za prevratný a stal sa členom hnutia surrealizmu, ktorý však o tri roky v časopise 391 zavrhol
- 2. sv. vojnu strávil na juhu Francúzska, kde sa priatelil s Getrude Steinovou
- Po vojne sa vrátil do Paríža, kde opäť začal tvoriť a schádzať sa s existencionalistami

Man with gloves, 1923-25

El sol en la pintura, 1945

Surrealizmus

- Plynule naviazal na dadaizmus
- R. 1924 vydal ANDRÉ BRETON surrealistický manifest
- Názov pochádza s podtitulu divadelnej hry Guillaume Apollinairea
- Smer, ktorý sa otvára podvedomiu a snom, aby sa vymanil rozumu
- Umelec je ponorený sám do seba, bez hocijakej rozumovej kontroly
- Na rozdiel od dadaizmu mali vypracovaný systém, ktorý bol schopný reagovať na spoločenské, politické a umelecké otázky
- Dve základné obdobia: INTUITÍVNE a POLITICKÉ obdobie
- Stále aktívny smer, hoci sa od pôvodných myšlienok vzdialil

Intuitívne obdobie

- V tomto období (cca. 1926) sa opierali o filozofický idealizmus, všemohúca myšlienka postavená nad realitu. Nevyhľadávali sociálnu aktivitu
- Ich program vyložil André Breton v *Manifeste surrealizmu*

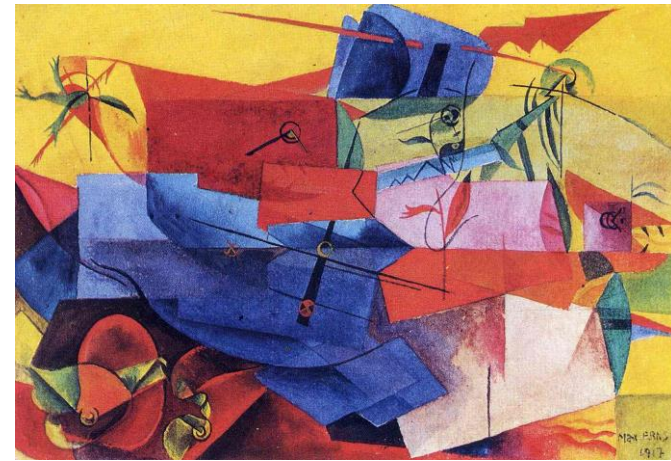
Politické obdobie

- Surrealisti začali pociťovať nutnosť vyjadriť sa k vtedajšiemu politickému zriadeniu. Uskutočnili to verejným protestom proti kolonializmu.
- Postupne sa stávali veľmi ideologickými - to sa prejavilo v Druhom manifeste surrealizmu (1930)
- Zmena názvu časopisu zo *Surrealistickej revolúcie* na *Surrealizmus v službách revolúcie*

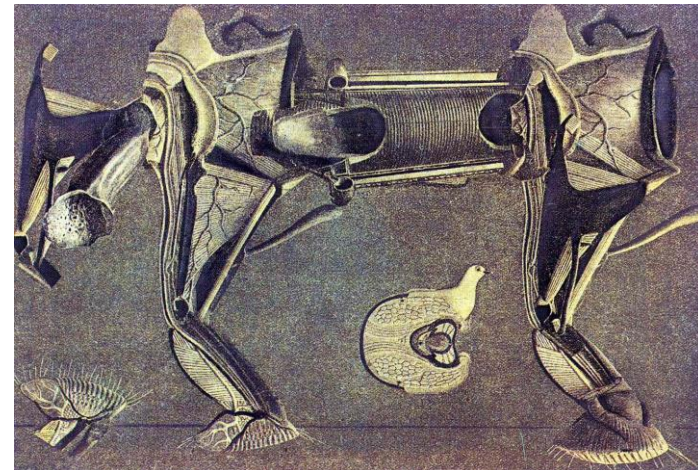
Max Ernst

- Nemecký maliar, sochár, žil vo Francúzsku a USA
- Študoval flológiu, filozofiu, psychológiu a dejiny umenia
- Patrí medzi zakladateľov dadaizmu a surrealizmu
- Využíval málo bežné techniky, z ktorých niektoré aj sám vynášiel
- Mal veľký vplyv na abstraktný expresionizmus

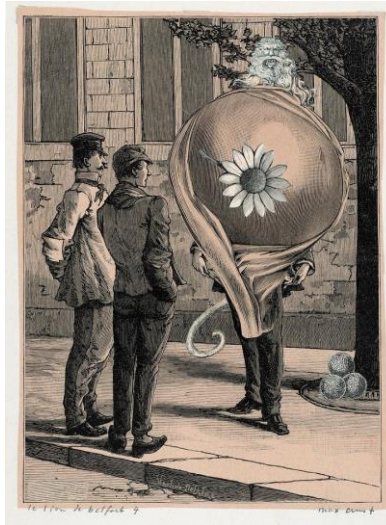
- Počas štúdií sa zoznámil s Hansom Arpom
- Popri vojne sa účastnil dvoch výstav: v berlínskej *Der Sturm* a curyšskej *Galérií Dada*, čo bol jeho prvý kontakt s dadaistami
- R. 1919 odchádza do Mníchova, kde stretáva Paula Klee a objavuje umelcov metafyzickej maľby
- Spolu s Arpom zakladjú v Kolíne ďalšie z dadaistických centier
- R. 1920 usporiadal výstavu "Dadaistické predjarie" a vydával časopis *Ventilátor*
- Signoval ako *Dadamax* A little sick horses leg, 1920

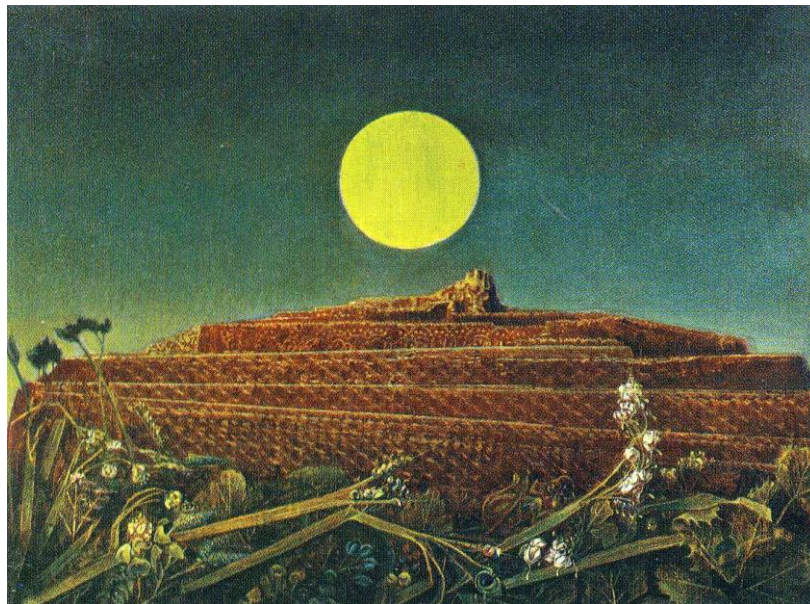
Fish fight, 1917

- Na podnet André Bretona mal v r. 1921 samostatnú výstavu v Paríži, kde sa usadil
- R. 1922 namaľoval “*Stretnutie priateľov*”, zachytávajúci 15 umelcov, ktorí stáli pri zrode surrealizmu
- *Salón nezávyslích* oboslal r. 1923
- Účastnil sa prvej výstavy surrealistických maliarov r. 1925 v Paríži
- Objavuje frotáž, gratáž a dekalkomaniu
- V r. 1929 vychádza “*Stohlavá žena*” - vizuálny manifest surrealizmu

- R. 1930 hrá vo filme *Zlatý vek*, kde na scenári pracoval aj Dalí
- V r. 1931 prvý krát vystavuje v USA
- 1934 tvorí prvé plastiky, r. 1935-36 pracuje na obraze “*Celé mesto*”
- Jeho obrazy boli označené nemcami ako “entartete kunst”
- R. 1940 ho uveznilo gestapo
- S Peggy Gugenheim prišiel do NY r. 1941
- R. 1953 je naspäť v Paríži
- Na bienále v roku 1954 dostáva Veľkú Cenu za maliarstvo a je vylúčený zo surrealistickej skupiny André Bretonom
- R. 1967 namaloval “Návrat krásnej Záhradníčky”
- Umiera v Paríži

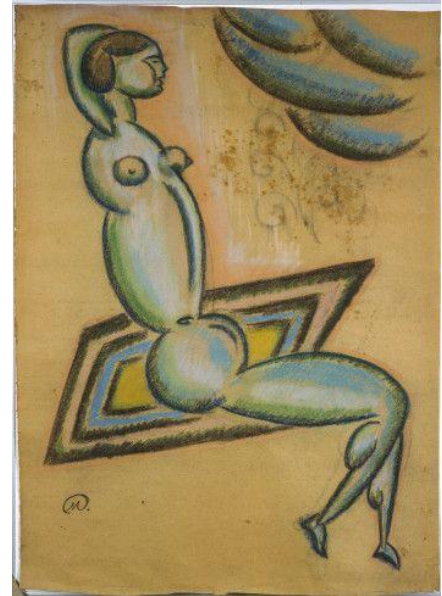
Joan Miró (1983 - 1983)

- Katalánsky maliar, sochár, keramik
- Poézia a maľba sú preňho neodeliteľnou súčasťou
- Podľa Bretona naj Surrealistickejší maliar

- R. 1918 usporiadal prvú výstavu silno ovplyvnený fauvizmom a kubizmom
- Používa geometrické tvary k podporení dojmu pohybu vedúc oko diváka hlboko do farieb
- Dôležité sú nevšedné akty, ktoré predpovedajú ženský symbol v budúcej tvorbe
- Výstava nebola úspešná a tak sa r. 1919 presúva do Paríža

Zeleninová záhrada so somárom
1918

Nahá, 1917

- Po prvej neúspešnej ceste do Paríže sa tam vracia r. 1921, znova neúspešne
- Stretáva sa s Bretonom. Opisuje mu princíp surrealizmu a Miró ho prijíma
- Žije v chudobe a tvorí počas hladu
- R. 1923 nastáva zlom v chudobe, jeho diela sa začínajú pomaly predávať
- R. 1926 sa dostáva na zoznam *Galérie Surrealisté*
- Breton prehlasuje, že je najsurrealistickejší

The tilled field, 1923

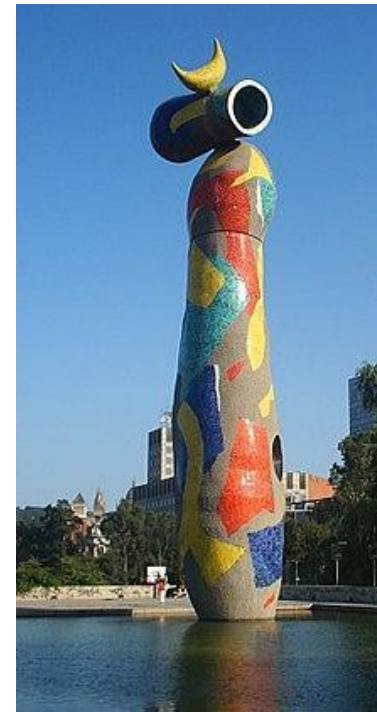

Ruka chytajúca vtáka,
1926

- Miró sa dostáva do obdobia “Snových malieb”, pod vplyvom Appolineira používa kaligrami
- Veľmi produktívny sa stáva okolo r. 1929. Miró odsudzuje olej a temperu, obrazy sú čisto abstraktné, používa koláž a jednoduché konštrukcie
- Reaguje na politickú situáciu v Španielsku
- Počas 2. sv. v. sa presúva do Normandie ale väčšina jeho práce je zničená
- Po vojne sa presúva do NY, kde jeho práca vzbudzuje veľký ohlas. Tvorí aj veľa sôch

Konštalácie, 1940

Žena a vták, 1983
Posledné dielo

René Magritte (1898 - 1967)

- Belgický maliar
- Riešil vzťah obrazu, zobrazovaného predmetu a pomenovania
- R. 1956 obdržal Guggenheimovu cenu pre Belgicko

- Počas štúdií 1916-19 vstrebával podnety z kubizmu a futurizmu
- Živil sa ako kreslič tapiet a navrhoval plagáty a reklamy
- Stýkal sa s belgickými surrealistickými literátmi, ktorí založili *Spoločnosť tajomstva*, kde sa r. 1926 pridal - obdobie intenzívnej práce
- R. 1927 sa usadil v Paríži, kde sa stretával so surrealistickou skupinou
- 1928 sa účastnil surrealistickej výstavy v Paríži
- V lete r. 1929 spoznáva Dalího a trávia ho v katalánsku spolu s Miró, Eluardom...

Autoportrét, 1923

The conqueror, 1926

- V r. 1930 sa vracia do Bruselu kvôli bohémскому životu v Paríži a neshode s André Bretonom
- Počas hospodárskej krízy v Bruseli založil reklamné Studio Dong, kvôli finančnej situácii
- Maľoval premyslene, podľa skíc. Nemal chuť dotvárať obraz na plátne
- V 30. Rokoch prerazil v NY a Londýne, symbolické zmierenie s parížskymi surrealistami predstavovala výstava r. 1933 v galérii Pierre
- Magritte bol ľavicovo zmýšľajúci, hoci odvrhoval

doktrínu a realizmu

The human condition, 1933

Kľúč k snom, 1930

Salvador Felip Jacint Dalí i Doménech

- Katalánsky maliar
- Dbá na precíznosť a prevedenie

- R. 1926 bol vylúčený z Akadémie v Madride, keď odmietol skúšky
- V r. 1928 spolu s literátmi vydali *Žltý manifest*, kde sa postavili za odkaz avantgardných smerov
- Počas parížskeho pobytu r. 1929 natáča spolu s Bunuelom *Andalúzkeho psa*, čo znamenalo prijatie medzi surrealistov a prvú samostatnú výstavu v Paríži
- V tomto roku sa spoznal s Galou a akožto jeho múzou sa s ňou oženil
- R. 1930 vyšiel v spolupráci s Bunuelom druhý film *Zlatý vek*

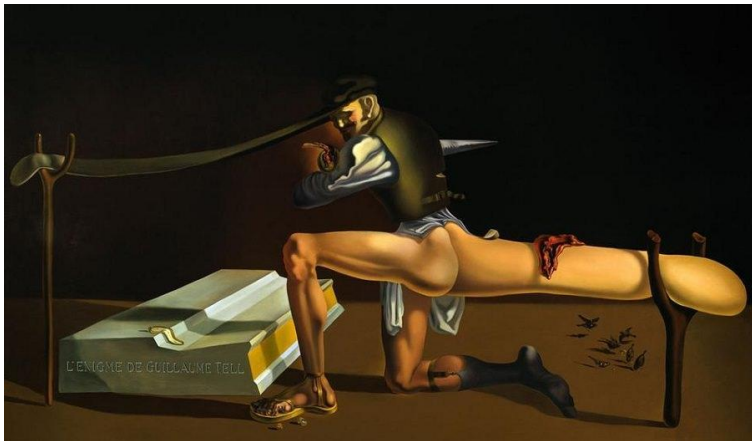

Neviditeľná spiaca žena, kôň a lev,
1930

Apparatus and hand, 1927

- R. 1932 začína byť medzinárodne uznávaný a zúčastnil sa prvej surrealistickej výstavy v USA
- V r. 1933 namaľoval a rok na to na *Salóne nezávislých* vystavil obraz “*Záhada Viliema Tella*”, ktorý Breton odsúdil a pokúsil sa zničiť
- Prvá samostatná výstava v NY r. 1934 zožala úspech. Následne r. 1936 skoro umrel na prednáške v Londýne
- R. 1937 namaľoval “*Narcisovu premenu*”, ktorú ukázal Freudovi
- So surrealistami sa rozišiel r. 1939, kvôli posadnutosti Hitlerom

Narcisova premena,
1937

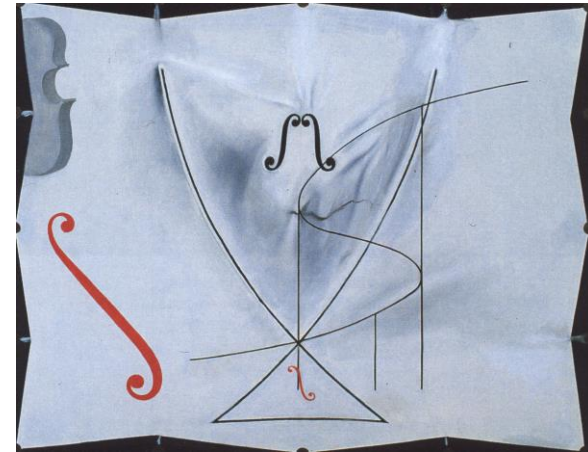

Záhada Viliema Tella,
1933

- 2. sv. vojnu strávil v NY, kde vyšla jeho autobiografia, r. 1942 vystavoval s Miró. Kreslil skice pre Walt Disney a pracoval na sekvenciách pre Hitchcocka
- R. 1948 sa s Galou vrátili do Európy. Usadil sa vo vile, kde striedavo dožil
- Výbuchom atómovej bomby vysvetľuje príklon k mysticizmu a katolizmu
- R. 1954 pracuje na nedokončenom filme a 1961 tvorí scénografiu ku *Galinmu baletu*, ako aj libreto.
- V r. 1958 vystavuje 15 m. peceň chleba a o rok neskôr predstavuje *Ovociped*
- Od r. 1960 experimentuje s holografiou a 3D zobrazením
- R. 1983 maluje svoj posledný obraz
 “*Chvost lastovičky*” pod vplyvom matematickej teórie.

Chvost lastovičky, 1983

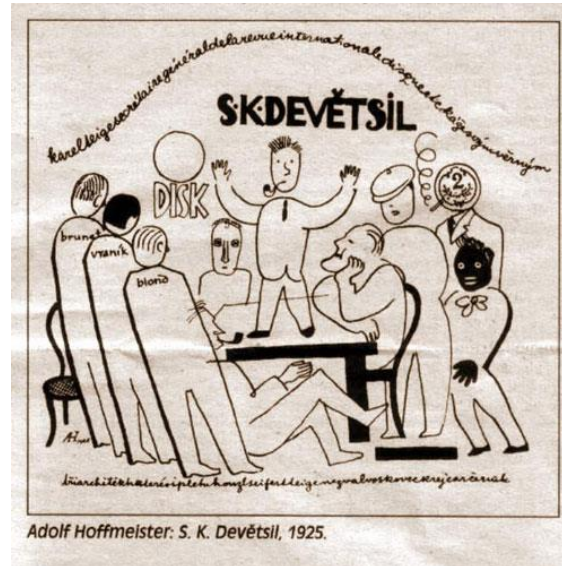

Situácia českého umenia

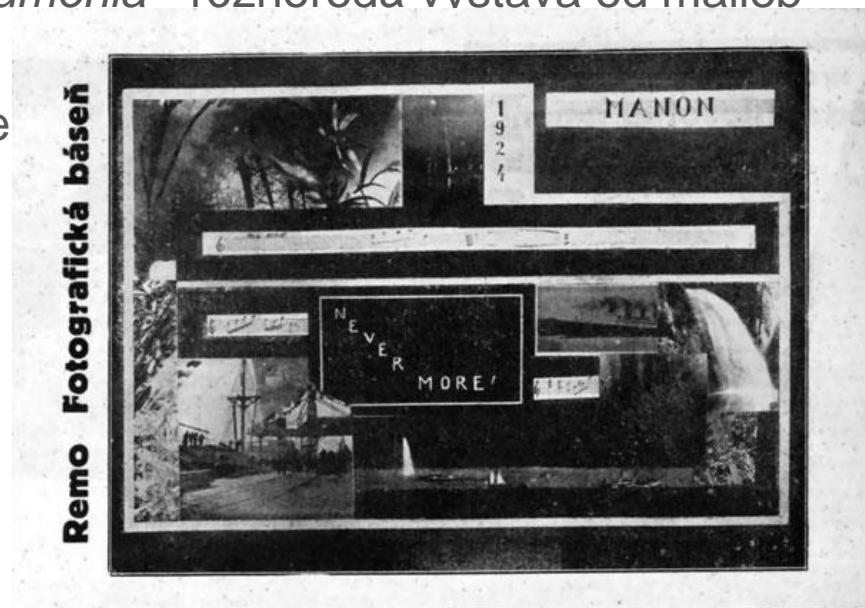
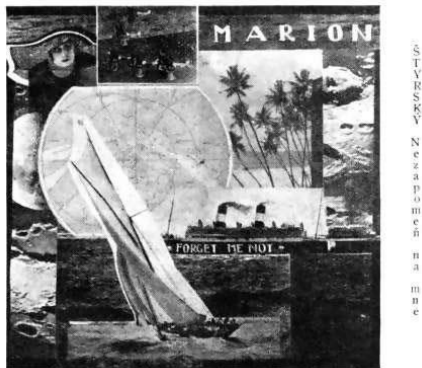
- Medzi vojnami dochádza k rozkvetu umenia

Devětsil

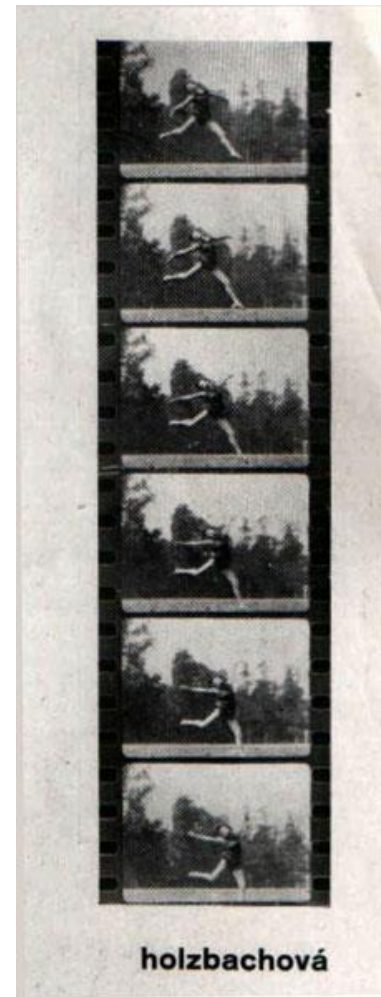
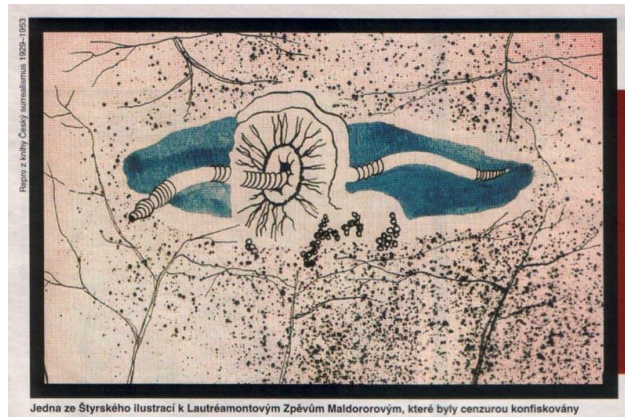
- Umelecké združenie založené r. 1920 v Prahe, r. 1923 v Brne
- K. Teige, J. Seifert, V. Vančura, A. Hoffmeister
- R. 1925 ssa premenovali na **Svaz moderní kultury Devětsil**
- Pražská pobočka vydávala časopisy *Revue Devětsilu* a *Disk*, brnenská časopis *Pásmo*
- Po r. 1923 našli inšpiráciu v poetizme
- R. 1924 odišli Seifert a Teige.
- V r. 1927 ukončila činnosť brnenská pobočka, 1930 aj pražská

- Podarilo sa im naviazať kontakty, ktoré umožnili sprostredkovať moderné umenie českému prostrediu a zároveň uviesť české prostredie do medzinárodného diania
- Sú sporiadané výstavy s českým zastúpením (napr. v Paríži r. 1925), prednášky, výrazná je aj publikačná činnosť (Der Sturm...)
- R. 1923 usporiadali *bazar moderného umenia* - rôznorodá výstava od malieb cez fotografiu až k objektom zo života
Boli vystavené aj tkzv. Obrazové básne

- R. 1926 bola otvorená výstava, kde najväčšia sekcia bola architektonická, výrazná bola aj knižná grafika spolu s divadelnou sekciou (kostímové návrhy, plagáty...)
- Záujem Devťsilu sa dotýkal aj fotografie a filmu (dochovali sa len štúdie a filmové libretá)
- Na začiatku 30. rokov vznikajú experimentálne filmy
- Otvorenosť otázkam sexuality a erotiky vrcholí v 20. a 30. rokoch - vychádza *Erotická revue* - vyvoláva škandál
- Najväčší škandál spôsobilo vydanie Lautrmóntových *Spevov Maldororových*

Český surrealismus

- 15.4. 1933 vyšlo 5. Číslo surrealistického časopisu redigovaného Bretonom, kde bol uverejnený list podpísaný Nezvalom o spolupráci Devětsilu s parížskou surrealistickou skupinou
- Založenie **Surrealistickéj skupiny** na čele s V. Nezvalom sa datuje na r. 1934
- Vydávajú manifest *Surrealizmus v ČSR*
- Členovia boli napr. Toyen, J. Štyrský, K. Tiege, Brouk...
- Hlavným hovorca a teoretik skupiny bol Karel Tiege (zakl. Časopisu Doba)
- Počas svojho pôsobenia sa skupine podarilo nadviazať styky s podobnými skupinami v zahraničí
- V Prahe na pozvanie skupiny prednášal sám André Breton r. 1935
- Skupina je r. 1938 “rozpustená” pre politické neschody - Odchod Nezvala.
- Skupina naďalej pokračovala pod názvom, ale postupne splynula so **skupinou RA**

Jindřich Štýrský (1899 - 1942)

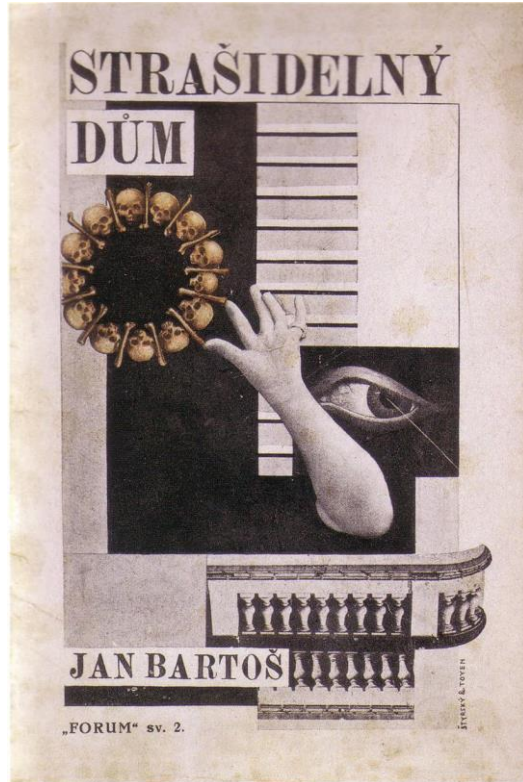
- Maliar, fotograf, grafik, výtvarník a básnik
- Predstaviteľ artificializmu a surrealizmu
- Začínal ako kubista, ale skoro prešiel k imaginatívnej tvorbe
- R. 1922 sa zoznámil s Toyen a úzko spolupracovali
- 1925-28 spolu žili v Paríži, kde svoju tvorbu r. 1926 nazvali artificializmom
- Od pobytu smeroval k surrealizmu
- Po návrate do Prahy sa stal šéfom oslobodeného divadla

Cirkus Simonette, 1923

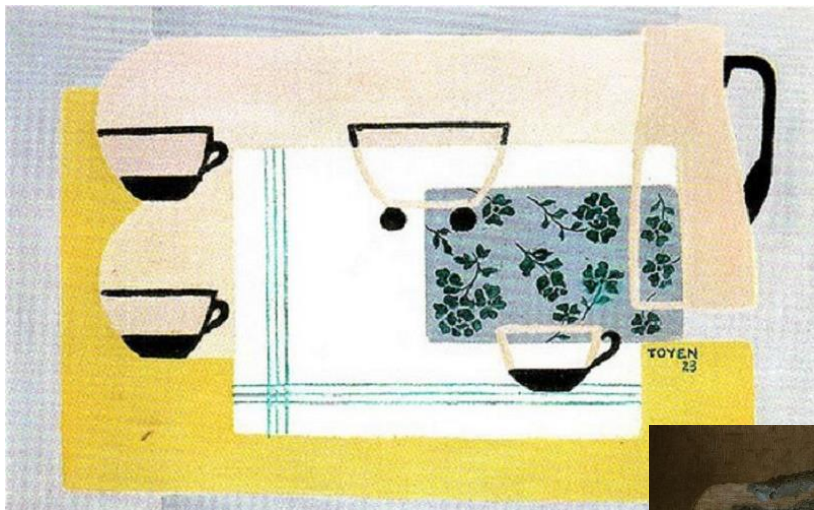
Obálka knihy Jana Bartoša
1926

Koláž, 1934

Toyen (Marie Čermínová) (1902-1980)

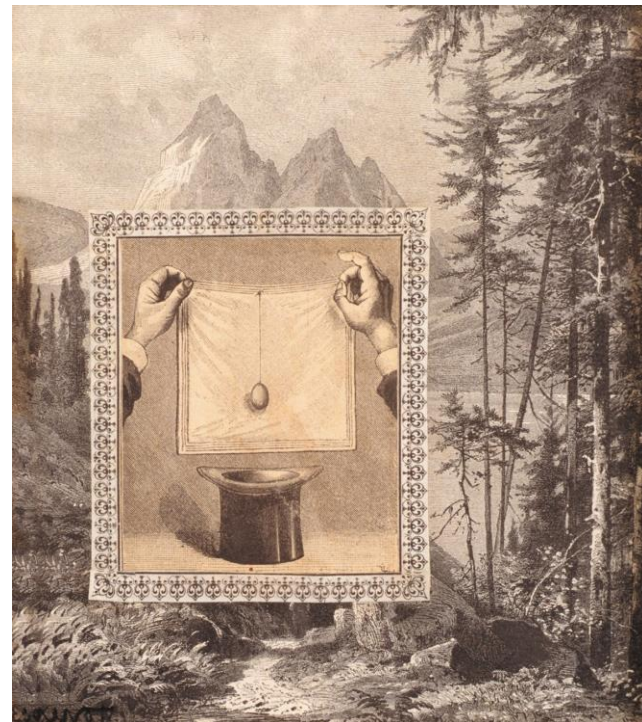
- Odmietla svoje meno a prijala nesklonný a bezrodný pseudonym
- Zrušila všetky rodinné väzby a viedla nezávyslý spôsob života
- Od začiatku ovplyvnená kubizmom, purizmom, naivizmom a eroticizmom
Tento štýl r. 1925 opustila
- Strávila čas v Paríži so Štýrským, kde sa neskôr vrátila a stala členkou Bretonovej surrealistickej skupiny
- V jej dielach nachádzame neurčité, definované objekty ako aj reálne fragmenty
- Venovala sa taktiež koláži, grafike a ilustrácii kníh jej kolegov

Šálky, 1923

Fjordy, 1928

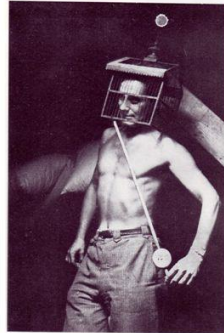
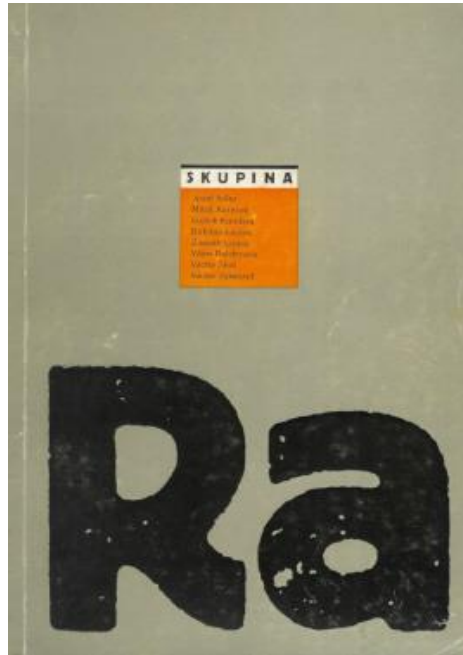

Bez názvu, 1936

Skupina Ra

- Pre 2. sv. vojnou sa formuje okolo V. Zykunda, B. Laciny a ich edície Ra neskoršia skupina
- R. 1937 vydávajú prvý titul - *Bretonov vzduch vody*
- Paralelne vydávajú ďalší mladí adepti zborník *Roztrhané panenky* (1942)
- Kontakt medzi oboma zoskupeniami sprostredkuje K. Tiega. Všetci sú veľmi činní - počas vojny vydávajú ineditné zborníky a knihy, po vojne už oficiálne tlačie a retrospektívne výstavy
- R. 1947 vystupuje oficiálne *Skupina Ra* s nie presvedčivým programom - chýba im teoretik
- S umelcov sú členmi J. Istler, M. Koreček, B. Lacina, V. Reichmann, V. Tikal a V. Zykmund
- Zriekajú sa “psychického automatizmu”, kritizujú KSČ, čo je Tiega neprijateľné

- Títo “mladí surrealisti” získavajú kontakt na zoskupenia v zahraničí
- Svojimi stretnutiami redznamenujú neskoršie akčné umenie
- Účastnia sa *Medzinárodnej konferencie revolučných surrealistov* v Bruseli
- Po r. 1948 je ich činnosť zilegalizovaná, kotakt odoprený a skupina sa rozpadá

Skupina Ra, řádění, 40.léta

Sedm v říjnu

- Skupina nemala dlhé trvanie
- V. Hejna, J. Liesler, V. Plátek, J. R. Michálek, A. Paderlík...
- “Hlavnú úlohu má spoločný prejav a nie iba hranie sa na skupinu a hovorenie o generácií...”
- Po roku sa necítili viazaní alebo uspokojený programom, o ktorom predtým mlčali
- Už 3. výstava (1941) má za úvod doslov spoločného stretnutia
- Došli k rozhodnutiu, že pôjdu cestami vzájomne odlišnými

Václav Hejna

Josef Liesler

Václav Plátek

Skupina 42

- Umelecká skupina založená r. 1942, ale formovať sa začala už skôr
- F. Gross, F. Hudeček, J. Kotlík, K. Lhoták, B. Matal, J. Smetana...
- Ovplyvnený civilizmom, kubizmom, futurizmom a konštruktivizmom
- Svoju inšpiráciu hľadajú v anglosaských kultúrach, predovšetkým v modernej americkej literatúre
- Základným programom bolo zameranie na mesto, metskú krajinu a spôsob života
- V ich tvorbe je častá útržkovitosť, polyfónia, surový záznam skutočnosti...
- Hľadali krásu v automobiloch, komínoch, balónoch, továrňach...
- Činnosť skupiny bola nútene ukončená r. 1948, ale jej vplyv pretrval

František Gross

František Hudeček

Bohumír Matal

Zdroje

<http://www.phil.muni.cz/udim/avantgarda/index.php?pg=avantgarda>

<http://www.ceskaliteratura.cz/studie/sur.htm>

<http://duoppa.ff.cuni.cz/shared/files/prehled%20cz%20sylaby/52%20Ceske%20umeni%201940-2012.pdf>

BYDŽOVSKÁ, Lenka. SRP, Karel: Krása bude křečovitá. Arbor vitae, Alšova jihočeská galerie, 2016

VORTEL, V.: Revoluční sborník DEVĚTSIL. Praha : Večernice, 1922

VERKAUF, Willy. JANCO, Marcel. BOLLIGER, Hans: Dada. Teufen : Artur Niggli, 1957